

FTAMP 16.01.33; 16.21.27

<https://doi.org/10.26577/EJPh.2022.v188.i4.012>**М.Е. Таубалдиев*** , **М.К. Мамбетова**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
*e-mail: meirambekt@gmail.com

ТЕЛЕЖУРНАЛИСТИКА ТЕРМИНДЕРІНІҢ ҚОЛДАНЫСЫНА СТАТИСТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ

Мақала мемлекеттік тілді білетін телевизия мамандарының жұмыс барысында қазақ тілін кәсіби деңгейде қолдану көрсеткіштерін анықтау мақсатында жасалған сауалнама нәтижесін талдау арқылы телевизиялық журналистика тілінің ескерілмей жүрген лингвистикалық мәселелерін, термин қолданысының жай-күйін, сала мамандарының шет тілден енген сөздерге қатысты ой-пікірлерін анықтауды көздейді. Осы мақсатта Астана, Алматы, Шымкент қалалары мен еліміздің облыс орталықтарында жұмыс істейтін телевизия мамандарының қатысуымен ерікті түрде сауалнама жұмысы ұйымдастырылды және жүргізілді.

Қазақ тілінде ғана ақпарат тарататын мемлекеттік және коммерциялық телеарналардағы телеоператордан бастап, журналист, редактор, продюсер, режиссер деңгейіндегі әртүрлі қызмет атқарып жүрген мамандар жұмыс үдерісінде қазақ тілін қаншалықты қолданатыны, монтаж жұмыстары, түсірілім кезінде терминдерді, кәсіби лексиканы төл тіліміздегі баламасымен немесе шет тілінен енген /орыс, ағылшын, латын/ сөздерді қаз-қалпында айтудың негізгі себептері мен одан туындайтын салдарды анықтауға арналған кешенді лингвистикалық зерттеудің бір бөлігі ретінде әзірленген сауалнама сапалық әрі сандық талдаулармен ерекшеленеді.

Көрсетілген мақалада кәсіби мамандар қатысқан сауалнама деректеріне талдау жасалып, тележурналистика терминдерінің орыс және қазақ тілдерінде қолданылу көрсеткіштерінің себептері тұжырымдалады.

Түйін сөздер: телевизия, термин, тележурналистика, психоллингвистика, әлеуметтік лингвистика.

M.Ye. Taubaldiyev*, M.K. Mambetova

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
*e-mail: meirambekt@gmail.com

Statistical analysis of the use of TV journalism terms

The article presents the analysis of the results of the survey among television specialists who speak the state language, determining the indicators of the professional use of the Kazakh language in the work and identifying the linguistic problems of the language of television journalism that are not taken into account, the state of the term use, the opinion of industry experts regarding the words entered from foreign languages. For this purpose, a voluntary questionnaire with the participation of television specialists was organized in the cities of Astana, Almaty, Shymkent and regional centers of the country.

The questionnaire characterized by qualitative and quantitative analysis was developed as part of a comprehensive linguistic study to determine the main causes and consequences of pronunciation of terms, professional vocabulary during editing, shooting with an equivalent in the native language or words from a foreign language (Russian, English); the questionnaire helps to determine to what extent the Kazakh language is used in the process of work by professionals working in various positions, from cameramen to journalists, editors, producers, directors of state and commercial TV channels broadcasting only in Kazakh.

The article analyzes the data of the questionnaire, in which professionals participated, and it formulates the reasons for the use of TV journalism terms in Russian and Kazakh.

Key words: television, term, TV journalism, psycholinguistics, sociolinguistics.

М.Е. Таубалдиев*, М.К. Мамбетова

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,

*e-mail: meirambekt@gmail.com

Статистический анализ употребления терминов тележурналистики

В данной статье проводится анализ результатов анкетирования специалистов телевидения, владеющих государственным языком. Цель исследования – определить показатели профессионального использования казахского языка в работе, выявить не учитываемые лингвистические проблемы языка телевизионной журналистики, состояние употребления терминов, мнение специалистов отрасли относительно слов, вошедших с иностранных языков. С этой целью был организован и проведен добровольный опрос с участием специалистов телевидения, работающих в Астане, Алматы, Шымкенте и областных центрах страны.

Анкета, разработанная в рамках комплексного лингвистического исследования для определения основных причин и последствий произношения терминов, профессиональной лексики при монтаже, съемке с эквивалентом на родном языке или слов из иностранного языка (русский, английский, латинский), насколько казахский язык используется в процессе работы профессионалами, работающими на различных должностях, от телеоператоров до журналистов, редакторов, продюсеров, режиссеров государственных и коммерческих телеканалов, вещающих только на казахском языке, характеризуется качественным и количественным анализом.

В статье делаются выводы на основе результатов анкетных данных, в которых приняли участие профессионалы, формулируются причины употребления терминов тележурналистики на русском и казахском языках.

Ключевые слова: телевидение, термин, тележурналистика, психолингвистика, социолингвистика.

Кіріспе

Жыл өткен сайын мемлекеттік тілдің қолданысы аясы кеңейіп келеді. Тек әлеуметтік-тұрмыстық деңгейде ғана емес, өндіріс, медицина, медиа саласында қазақ тілінің қарым-қатынастық қызметі күшейгені байқалады. Әсіресе ұлттық идеологияның іргетасы саналатын телевизиялық журналистика саласында ілгерілеу айқын көрініс береді. Алайда қазақ тілінде ақпарат тарататын медиа ресурстардың жұмыс үдерісіндегі кәсіп «тілі», терминологиясы, салалық ұғымдар мен атауларды беруде әртүрлі қиындық барын жоққа шығара алмаймыз. Бүгінде айрықша беделге ие, «төртінші билік» деген бейресми мәртебесі бар БАҚ-тың, әсіресе телевизиялық журналистиканың терминдері түрліше айтылып және жазылып жүргені рас.

2021 жылы Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында: «Қазақ тілін дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағытының бірі болып қала береді. Бұл салада айтарлықтай нәтиже бар. Қазақ тілі, шын мәнінде, білім мен ғылымның, мәдениет пен іс жүргізудің тіліне айналууда», – деп атап көрсетуінің әрі саяси, әрі мәдени-әлеуметтік мәні бар (Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты, 2021: <https://www.akorda.kz>). Осы орайда жылдар бойы

қалыптасқан, ақпараттық технологияның дамуына байланысты пайда болған шет тілдерден енген терминдерді жаңаша қарау, тың зерттеулер негізінде ғылыми тұрғыда, сөз формасы мен мазмұнын үйлестіріп, «шекпен жауып, өзіне қайтарудың» тиімді тетігін үйлестіру-ұйымдастыру жұмыстарының ғылыми негізін жетілдіру қажеттілігі туындайды.

«ТНС Гэллуп Медиа Азия (TNS Gallup Media Asia)» зерттеу компаниясының мәліметтеріне сүйенсек, еліміздегі рейтингісі жасалатын 24 арнаның ішінде үздік ондыққа енетін екі телеарна бар: «Қазақстан» ұлттық телеарнасы және «Хабар» телеарнасы (ТНС Гэллуп Медиа Азия (TNS Gallup Media Asia) зерттеу компаниясының ресми сайты, 2021: <https://kantar.kz/about-us/o-kompanii>).

«Qazaqstan» ТРК техникалық әлеуеті республика аумағының 100 пайызын қамтиды, көршілес Ресей Федерациясы, Қырғызстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Моңғолия және Шыңжаң-Ұйғыр автономиялы ауданы өңірлеріне хабар таратуға мүмкіндік беріп отыр. «Қазақстан» ұлттық арнасы 100 пайыз мемлекеттік тілде хабар таратады («Qazaqstan» ТРК сайты, 2021: <https://rtrk.kz/kz/about/>).

Сонымен қатар тәуліктік хабар тарату көлемі 20 сағатты қамтитын, көрсетілімдердегі бағдарламалардың 90 %-ы әлеуметтік маңызды тақырыптарды қозғайтын, тәуліктік хабар

таратудың 55 %-ы жоғары мемлекеттік тілде жүзеге асырылатын, эфирден көрсетілетін бағдарламалардың 75 %-ы телеарнаның төл туындыларынан құралған «Хабар» арнасы болып табылады («Хабар» АҚ ресми сайты, 2021: <https://khabar.kz/kk>).

Осы екі арнада жұмыс істейтін қызметкерлер үдеріс барысында жұмыс тілі ретінде көп жағдайда орыс тілін таңдайтыны байқалады. Сондықтан өзінің төл телевизия туындыларын жасау үшін аппаратты-студия блоктармен, бейнемонтаж-эфир студиясымен, камералық жылжымалы телевизиялық құрылғымен жұмыс барысында қазақ тілінің не себепті басымдық алмайтынын, кәсіп тілінің әркелкі жұмсалу себептерін анықтау мақсатында аталмыш екі арнада жұмыс істейтін мамандардың сөйлеуі (речь) зерттеу нысаны ретінде алынды.

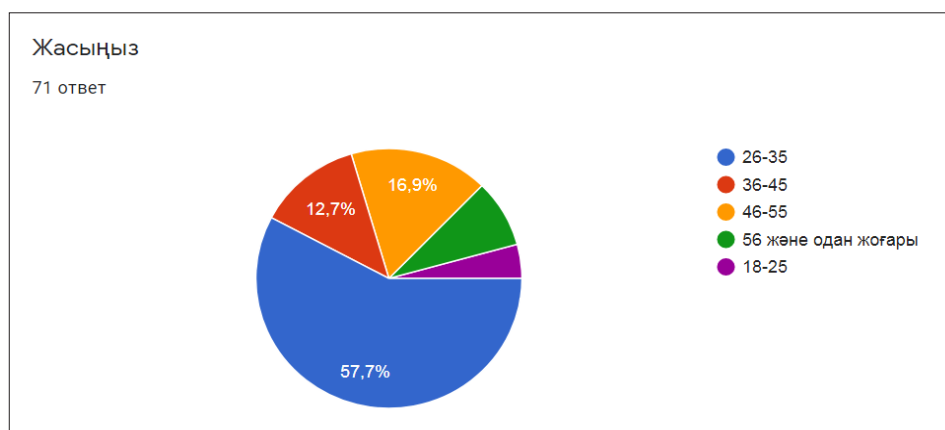
Материалдар мен әдістер

Телевизиялық журналистика терминдері жөніндегі зерттеу мақаласын әзірлеу барысында жалпы ғылыми әдістер, нақтырақ айтсақ, бақылау әдісі, сипаттау әдісі, жүйелеу әдісі, лексика-семантикалық топтау, лингвостатистикалық және құрылымдық талдау әдістері қолданылды. Зерттеу жұмысы онлайн форматтағы сауалнама негізінде жасалды. Біріншіден, Астана, Алматы және Шымкент қалалары мен еліміздің он төрт облысының баспасөз ақпарат құралдары

өкілдерінен құралған «Қазақ журналистері» чат-тобының мүшелері (жалпы саны – 256 адам), «Хабар» арнасының «Таңғы хабар» жобасы мен «Қазақстан» арнасынан көрсетілген «Дарын» шығармашылық жобасы мамандары ерікті түрде қатысты. Сауалнамаға қатысушылардың жұмыс кестесі мен демалыс күндері ескеріле отырып, зерттеу сегіз апта бойы жүргізілді.

Сауалнама <https://docs.google.com/forms> онлайн-сервисінде ұйымдастырылғанын айта кеткеніміз жөн. Сауалнаманың нәтижесі объективті болуы үшін, телевизия саласында тәжірибесі бар мамандарға басымдық берілді. Себебі телевизиялық журналистика «дыбыс – бейне – сөз» ұштағанынан тұратын синкретті сала болғандықтан, кино, IT, музыка, тіл, әдебиет және т.б. салалардың терминдері, сөз тіркестері, техника атаулары, жұмыс үдерісіндегі сөз қолданыстары әр бағытта, әр мағынада жұмсалады, сала мамандарының ой-пікірлері тілдік санадағы өзгерістерді, тілдің әлеуетін, ұғым мен атаудың ара-жігін анықтауға, мазмұн мен форма бірлігін жүйелеуге, лексикалық бірліктерді жіктеуге, талдауға мүмкіндік берері сөзсіз. Сондай-ақ ішкі мазмұны мен графикасы сәйкес келмейтін шет тілден енген кейбір сөздерге қатысты ұсыныс-пікірлерін білу мақсатында «өз нұсқаңыз» деген тармақша берілді.

Сауалнамаға қатысқандардың саны – 71 адам. Жас ерекшелігі: 18 жас пен 56 жастан жоғары (1-суреттен көруге болады):

1-сурет – Сауалнамаға қатысушылардың көрсеткіші

Сауалнамаға қатысушыларға 50 сұрақ қойылды. Әр жауап объективті болуы үшін анонимді түрде жауап алынды. Алдымен жас ерекшеліктері сұралды. Содан соң телевизия са-

ласында ер мен әйелдің үлес салмағын анықтау әрі көзқарас пен мәселеге қатысты таңдауын білу мақсатында олардың жынысы да есепке алынды. Телевизия саласы, негізінен, шығармашылық

жұмыс, ой еңбегі болғандықтан, сала мамандары тек қана арнаулы оқу орындарының түлектері болып есептелмейді, көп жағдайда адамның қарым-қабілеті, қызығушылығы мен дарынына байланысты қызмет атқарады. Сондықтан білім деңгейін әрі телевизия саласындағы кәсібін / маманданған бағытын/ білу маңызды болды. Бұл өз кезегінде, термин сөздің уәжін, мәнін, ұғымын анықтауда маңызды фактор болып саналады.

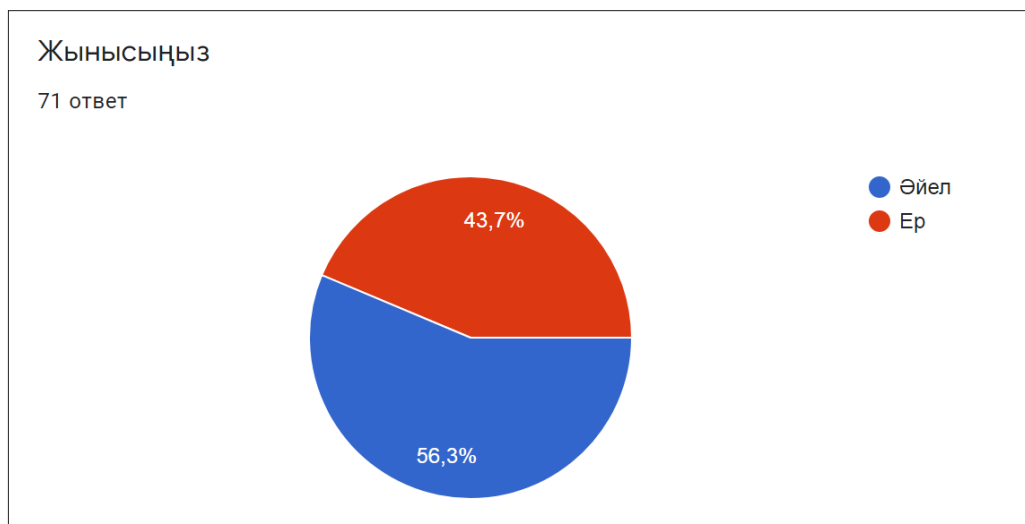
Сауалнама нәтижесі бір аймақ не қаламен шектелсе, зерттеу қорытындысын объективті талдауға да кері әсерін тигізеді сөзсіз. Сондықтан респонденттерден жұмыс істеп отырған облыс/ қаласы да сұралды. Сауалнамаға қатысқан 71 респонденттің 57,7 %-ы 26-35 аралығындағы азаматтар болса, 12,7 %-ы 36-45 жас аралығындағы, 16,9 %-ы 46 мен 55 жас аралығындағы азаматтар, ал қалғаны – 12,7 %-ы 18-25 жас пен 56 жастан жоғары азаматтар. Байқағанымыздай, 26 мен 35 жас аралығындағы азаматтардың үлес салмағы басым. Жалпы сауалнамаға қатысушылардың 56,3%-ы әйелдер болса, 43,7%-ы ерлер болды (2-сурет).

«Кәсібіңіз қандай?» деген сұраққа агроном, журналист, мұғалім, инженер, редактор, тележүргізуші, құқық қорғау маманы, оқытушы т.с.с. мамандықтардың тізбесін байқадық. Айта кететін бір мәселе, бұл жердегі «құқық қорғау, агроном, инженер» дегендер қатысушылардың

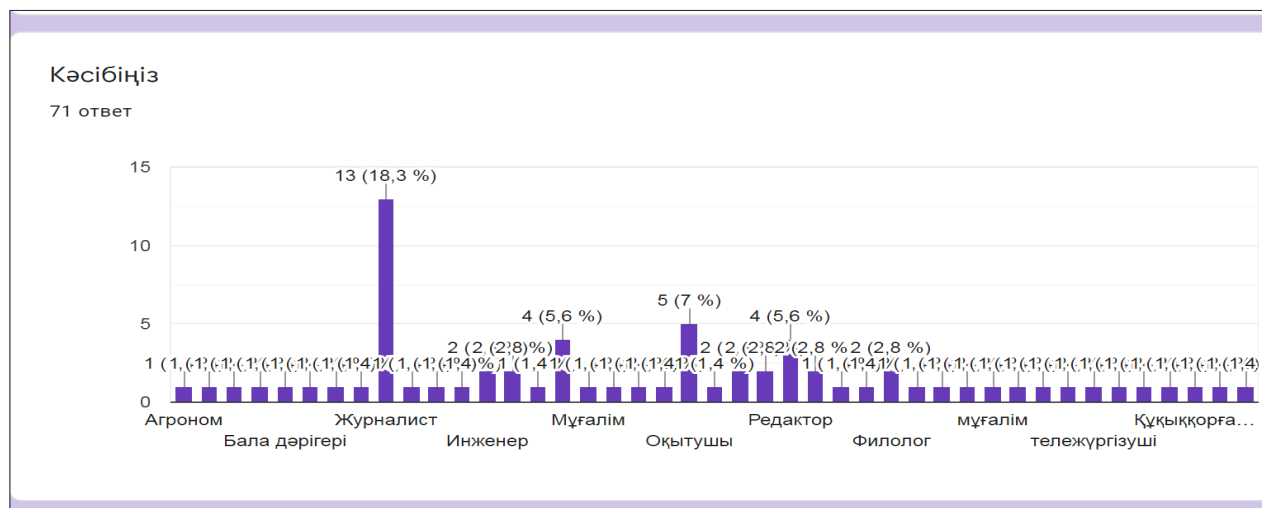
бастапқы мамандығына қатысты дипломдары жөніндегі мәліметтер болып табылады. Сауалнамаға қатысқан 71 адамның 18,3 %-ы журналистика факультетінде оқыса, 7 %-ы оқытушы /педагогика саласын бітірген, 2,8 %-ы – филология факультетінің түлектері. Әрі қарай пайыздық көрсеткіштер төмендей береді (құқық қорғау маманы, бала дәрігері, агроном т.б.) (3-сурет):

Сауалнамаға қатысқандардың арнаулы орта білімдісі – 5,2 %, жоғары білімдісі – 95,8 %.

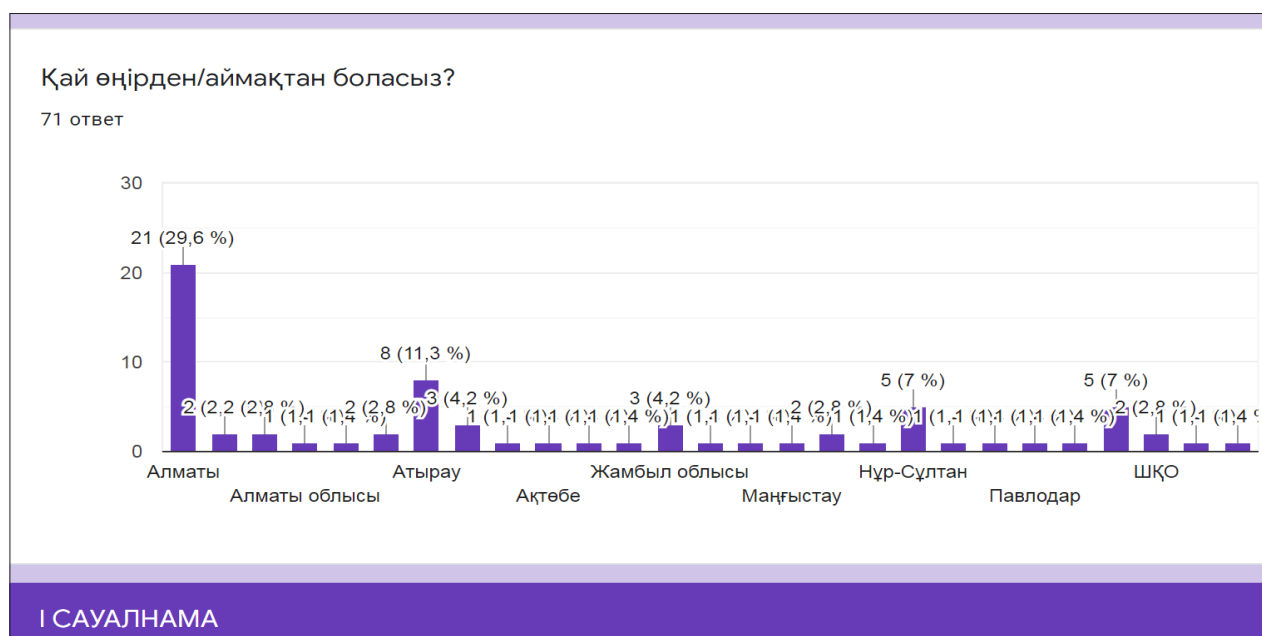
Респонденттерге «Қай өңірде/аймақта тұрасыз?» деген сұрақ қойылды. Нәтижесі мынадай: Алматы қаласы – 29,6 %, Астана қаласы – 7 %, Шымкент қаласы – 1,4 %, Атырау облысы – 11,3 %, Жамбыл облысы – 4,2 %, Алматы облысы – 2 %, Шығыс Қазақстан облысы – 2 %, Ақтөбе облысы – 2 %, Маңғыстау облысы – 2 %, Павлодар облысы – 1,4 % т.с.с. Барлық облыстың статистикалық көрсеткішін санамалап шығуды мақсат етпедік, тек сауалнаманың сандық нәтижесі үшін пайыздық көрсеткіші жоғары негізгі өңірлерге тоқталдық. Байқағанымыздай, Алматы қаласы көш бастап тұр. Бұл, әрине, мәдениет пен руханияттың орталығы болғандықтан, басқа аймақпен салыстырғанда, миллион халқы бар мегаполистегі ақпарат саласының салмағын, ақпарат айдынындағы бәсекелестік ортаның деңгейін көрсетеді (4-сурет).

2-сурет – Сауалнамаға қатысқан ер мен әйелдердің үлесі

3-сурет – Сауалнамаға қатысушылардың мамандығы

4-сурет – Сауалнамаға қатысқан аймақтардың көрсеткіші

Әдебиеттерге шолу

Қазіргі уақытта тілдің лексикалық қабаттарының түрлі деңгейлерінде елеусіз қалып жатқан сөздерді ғылым тіліне айналып, ұлттық сипатының мән-мазмұнының айтарлықтай өзгеруіне үлес қосып жатқан қазақ тележурналистика саласы әр аспектіде жүйелі түрде кешенді зерттеліп жатыр. Академик Ш. Құрманбайұлы «Қазақ терминологиясы» еңбегінде БАҚ-та жаңадан еніп жатқан тілдік оралымдар, жаңа сөздер мен терминдерге қатысты тың

мәліметтер беріп, мысалдар келтіреді, ұлттық терминологияның эволюциясына кеңірек тоқталады (Ш. Құрманбайұлы, 2014: 55).

Профессор Б. Қалиев «Қазақша термин жасау мәселесі» еңбегінде ұлттық терминологияның ескерілмей жүрген тұстарын атап өтіп, өз тұжырымдарын ұсынады (Б. Қалиұлы, 2014: 12-17).

Сонымен қатар С. Масғұтов, К. Қабылғазы, Қ. Тұрсын, Г. Ибраева, Қ. Әбжанов зерттеу еңбектерінен тележурналистика теориясы мен тарихына, телешығармашылық терминдерінің даму, қалыптасу кезеңдеріне, зерттеу әдіс-

тәсілдеріне, телеэкран терминдеріне қатысты бұрын-соңды айтылмаған деректерді табуға болады. Сондай-ақ теледидар «тіліне» қатысты анықтамалықтар мен сөздіктер құрастыру бойынша Қ. Тұрсын, Ж. Нұсқабайұлы, Д. Баймолда, Р. Ахмет ізденістерінде телевизия, масс-медиа саласының ауқымды мәселелері жан-жақты қарастырылған.

Жаһандану дәуірінде тележурналистиканың технологиялық саласының трансформациялануы оның «тіліне» ұдайы әсер етіп, аясын кеңейте береді. Бұл – заңды құбылыс. Сандық технологияның өндірістік тәжірибемен ұштасып, тележобалардың көрнекілігі мен безендірілуінің сәт сайын жаңарып-жаңғыруы, инновациялық ақпараттық жүйелер арқылы сапалы таралымы тележурналистика саласының кәсіби лексикасына, терминологиясына елеулі өзгеріске ұшыратты, бұл, өз кезегінде, қайта қарастыруды, мәселені шешудің жаңа міндеттерін жүктейді.

Сонымен қатар телевизиялық журналистикаға тікелей қатысты болмаса да, көтеріліп отырған мәселені жүйелеуге, талдауға, сараптауға мүмкіндік беретін, жетілдірілген әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалануға бағыттайтын әрі тың теориялық мазмұндағы терминологиялық зерттеу еңбектері де аз емес. Түгел тізімдеп, толық тоқталып жатуды жөн көрмедік, тек кейбірін атап өтсек: А. Азаматова «Мета-язык лингвистики» еңбегінде лингвистика саласындағы терминологиялық номинация, метатіл, терминжасам мәселелері прагматикалық, лексикографиялық, семантика-құрылымдық аспектіде қарастырылады (А.Азаматова, 2008: 200), А. Ахметбекова «Лексикографические и метатекстовые характеристики терминологической дефиниции» монографиясында термин сөздердің негізгі айырым белгілерін жүйелеп, терминологиялық дефиниция мәнін ажыратып көрсетсе (А. Ахметбекова, 2018: 89), А. Сиротина «Специфика состава молодой терминосистемы на примере терминологии перфузиологии» (А. Сиротина, 2017: 24-34) мақаласында терминжүйенің төлсіпатының негізгі ерекшеліктеріне тоқталады.

С. Шеловтың көзқарасына сүйенсек, алдағы уақытта терминографияның негізгі міндеттері онтологиялық деңгейлер бойынша ғылыми білімнің негізгі ұғымдары, ұғымдардың страфикалталуы, яғни бірінші және екінші деңгейдегі терминдерді бөлу көрсету, сөздік мақалаларды қалыптастыру тәртібін қарастыру (Әліпби тәртібі бойынша сызықтық реттілік немесе тұжырымдамалық құрылым бойынша беру),

филологиялық сөздікте терминологиялық және кәсіби бағыттағы лексиканы түсіндіру, зерттеу терминнің жалпы негізде жұмыс істеуі тұрғысынан жіктелетінін айтады (Шелов, 2018).

Зерттеу жұмысы барысында терминдерді біріздендіру мәселесі күні бүгінге дейін шешімін таппай отырғаны, мемлекеттік тілдің жұмыс үдерісіндегі рөлі, ғылыми-зерттеу жұмыстарында ескерілмей жүрген деректер анықталды. Бір айта кетерлігі, сауалнамаға қатысқан ер азаматтардан гөрі, әйелдердің үлес салмағы басым. Демек, бұл әйелдердің қазіргі уақытта телевизия саласында, эфир-монтаждау жұмыстарына белсенді араласатынын және осы салаға айрықша қызығушылық танытатынын көрсетеді.

Тіл білімін зерттеуші Б. Шустер термин-жүйені когнитивті лингвистика, прагматика тұрғысынан зерттеу керектігін айтады, оның ішінде социометрия секілді заманауи тәсілдерді қолдану қажеттігін атап өтеді. Тілдің коммуникативтік қызметін зерттейтін тілші-ғалымдардың зерттеу пәні терминдердің прототиптер немесе фреймдер, олардың әлеуметтік қызметі мен семантикалық «шиеленісі», диахрондық жағынан алғанда, сантүрлі тұрақты лексикалық бірліктердің қолданысы, терминология және детерминология үдерістерінің жаңа тұжырымдамасы болады (Шустер, 2019).

Сонымен бірге сауалнама нәтижесі көрсеткендей, сала мамандарының жұмыс барысында орыс не ағылшын тіліндегі терминдерді, оралымдарды, тіркестерді қолдану көрсеткіші бірте-бірте «қазақылану» үдерісі жүріп жатқанын айтуға тиіспіз. Десе де, орыс тілінің коммуникативтік қызметі басым екенін жоққа шығара алмаймыз. Бұл, әрине, ақпарат құралдарының техникалық сипаттамасы мен жаңа технологияны үйлестіру-ұйымдастыру жұмыстарының, техникалық бағыттағы ақпарат көздерінің, ең алдымен, орыс тілінде ұсынылатынымен тікелей байланысты болса керек.

Зерттеуші Й. Усманов мәтіннің түсініксіздігін терминологияны стандарттау арқылы азайтып, жалпы ғылыми терминологияның негізгі мәселелеріне және оларды шешудің басым әдістеріне баса назар аударады (Усманов, 2020). В. Дубичинскийдің мақаласы қазіргі уақытта терминография шешетін мәселелердің негізгі спектрін ашады, қазіргі терминография теориясының маңызды мәселелерін қарастырады; терминологиялық сөздіктерді құрудың негізгі түрлері мен кезеңдері, терминологияны стандарттаудың әліпбилік, әліпбилі-ұялы және идеографиялық қағидаттарына, оқу тер-

минографиясына және терминографиялық компьютерлендіруге назар аударады (Дубичинский, 2020).

Дегенмен қазіргі қазақ тілінің қолданыс аясы, ұлттық терминологияны қалыптастыру мәселесі телевизиялық журналистика мамандарын ойландыратыны анық байқалады. Белгілі бір уақыттан соң, орыс тілінен калькаланған қазақ тіліндегі сөздердің әлеуеті күшейе түсіп, белсенді түрде қолданылып, бірте-бірте шет тілдегі нұсқасын ығыстыра бастайтынын аңғардық (мәселен, просмотр – қаралым, рейтинг – көрсеткіш).

«Termincom.kz» ғылым, білім, техника мен экономика, қоғамдық-әлеуметтік өмірдегі термин сөздердің бірыңғай республикалық терминологиялық электронды базасы қазақ терминологиясын жүйелеудің жаңа талаптарын жүзеге асыру, терминдерді және атауларды қазақ тілінің нормаларына сәйкес реттеу, терминологиялық атауларды қолдану тиімділігін арттыру бағытындағы жұмыстары сұранысқа ие екенін көрсетіп отыр. Әсіресе уақыттың өзі кейінгі кездері қолданысқа енген терминдерді электрондық базаға енгізу, саралау, бекіту жұмыстарын жүйелі әрі жедел түрде іске асыруды талап етіп отыр (бриф, подкаст, барабан, плашка т.с.с. қарастырылмаған).

Сауалнама қорытындысы мемлекеттік тілдің телевизиялық журналистикадағы көрерменнің телеөнім «тілі» миссиясынан бөлек, техникалық-инженерлік және монтаждау, түсірілім жұмыстары үдерісіндегі коммуникативтік қызметті де толық атқара алатынына толық көз жеткіздік.

Телевизиялық журналистика терминдері көбінесе орыс тіліндегі бір құрамды не көп құрамды сөздердің /терминдердің/ қазақ тілінде де сол құрамдарын әрі мағыналарын сақтап аудару тәсілі /калька/ жиі кездеседі.

Жалпы сауалнамаға қатысушылардың дені түпнұсқа тілдегі терминдердің өте белсенді қолданыстағы кейбір нұсқаларды өзгеріссіз күйде қолдануды құптаса да, көп жағдайда қазақ тіліндегі баламасына басымдық беріп, жұмыс үдерісінде кеңінен қолдануға деген ұмтылыстары зерттеу жұмысының негізгі әрі оң нәтижесі деп есептейміз.

Зерттеу жұмысының жоспарына сәйкес алдағы уақытта «Хабар» арнасының тікелей эфирінен көрсетілетін қазақ тілді аудиторияға арналған «Таңғы хабар» ақпараттық-танымдық бағдарламасының түсірілімі аясында бір айы көлемінде шығармашылық топтың жұмыс тілін бақылау, аталмыш тележоба шығармашылық

ұжымының эфир кезінде жазып алынған аудиожазба үлгілеріне талдау жасау, қазақ тілді хабарды әзірлеуші мамандардың орыс және қазақ тіліндегі терминдерді, тіркестерді, кәсіби сөздерді қолдану т.с.с. статистикасын анықтау мақсаты көзделіп отыр. Сол арқылы осы зерттеу жұмысының нәтижесімен біріктіре отырып, кешенді түрде тұжырым жасауды мақсат етіп отырмыз. Қысқаша түйіндесек:

- Шет тілден енген терминдер көбінесе калька әдісі негізінде жасалған;

- Салалық сөздіктерде бекітілген терминдер жұмыс үдерісінде белсенді қолданылмайтыны белгілі болды;

- Бір ұғымды, бір мәнді білдіретін терминдердің «бейресми» жарыспалы нұсқалары да бірінің орнына бірі жұмсалатыны анықталды;

- Кәсіби сөздер, жаргон, арго т.б. термин ретінде танушылық байқалады;

- Телевизиялық журналистика мамандары жұмыс үдерісіндегі қазақ тілін жұмыс тіліне түбегейлі айналдыруға айрықша ынталы;

- Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы Республикалық терминология комиссиясының өкілеттігін күшейту бағытындағы жұмыстар қолға алынуға тиіс;

- жаңа терминдерді дер кезінде тіркеу, бекіту т.с.с. жұмыстарын жүйелеу қажет әрі арнаулы сала сөздіктерін түзуде сол саланың мамандарына басымдық беру керек;

- БАҚ мен тілші-ғалымдардың жылына бір рет басын қосып, талқылау шараларын тұрақты түрде ұйымдастыру маңызды;

- Кино, ТВ, телевизия мамандарын даярлайтын оқу орындарына әдебиет, қазақ тілі пәндерін оқытуды міндеттеу керек;

- «Termincom.kz» электрондық базасын жетілдіріп, барлық платформада қолжетімділігін арттыру қажет.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

Телевизия дәуірдің үні, замана ағысының айнасы болғандықтан, кез келген инновациялық-технологиялық өзгерістерден тыс қала алмайды. Экономикалық әлеуеті, ғылыми қуаты жоғары өндіруші елден енген техника, технология тұрмысқа ғана емес, тілге де орасан зор өзгеріс әкелуде. Сәт сайын еніп жатқан терминдерді тіркеп, ұлттық тілдегі баламасын ұсынып отыру әсте мүмкін емес. Десек те, жаңадан енген кірме сөздерге, терминдерге қосамжарланып, жарыса қолданылып жүрген нұсқалар жиі кездеседі. Сауалнамаға қазіргі

қазақ телевизиялық журналистикасында жарыса қолданылып жүрген лексикалық бірліктер іріктеліп алынды.

Сауалнамада берілген «Подкаст» сөзінің қай нұсқасын қолдайсыз?» деген сұраққа респонденттердің 49,3 %-ы «подкаст» сөзін таңдаса, «үнхабар» сөзі 49,3 %-ы көрсеткен. Демек, ақпарат кеңістігіндегі жаңа қолданыс саналатын «подкаст» жанрын алдағы уақытта «үнхабар» деп қолдануға болатынын көрсетеді. Интернет кеңістігінде /әлеуметтік желі, Ютуб арнасында т.б./ әртүрлі тақырыпта әңгіме қозғайтын екі немесе одан да көп адамның еркін әңгімесі *подкаст* деп аталады, көбінесе сұхбат жанрында болады, үнемі жаңартылып отырады, радиобағдарламалардан айырмашылығы – оларды мобильді құрылғыға жүктеп, кез келген уақытта тыңдауға мүмкіндік береді. Бұл формат елімізде пандемия кезінде ерекше сұранысқа ие болды.

Ғылым, білім, техника мен экономика, қоғамдық-әлеуметтік өмірдегі термин сөздердің бірыңғай республикалық терминологиялық электронды базасы «Termincom.kz» сайтындағы 377 268 терминнің тізіліміне «подкаст» сөзі енген («Termincom.kz» электрондық базасы: <https://termincom.kz/about/>).

«Тікелей эфир» сөзінің қай нұсқасын қолданасыз?» деген сұраққа сауалнамаға қатысушылардың 90,1 %-ы «Тікелей эфир» сөзін қолдаса, «live» сөзін 8,5 % адам таңдаған, ал 1,4%-ы «тікелей көрсетілім» нұсқасын құп көреді. Телеэкранда монтаждаусыз, қазқалпында, түсірілім алаңынан көрермен назарына бірден ұсынылатын трансляция түрін «live»

дегеннен гөрі, «тікелей эфир» терминінің әбден қалыптасқанын байқатады.

«Жанды дауыс» терминінің қай нұсқасын қолданасыз?» деген сұраққа 46,5 % «жанды дауыс» нұсқасын қолдаса, ал 52,1 % «табиғи дауыс» нұсқасын белгілеген. «Боямасыз» нұсқасын 1,4 %-ы таңдаған. Соңғы жылдары теледидарда музыкалық ән байқаулар, шоу-бағдарламалар көрермен сұранысына қарай күрт көбейді. Телеэкранда музыкалық байқаудың ерекшелігін белгілеп көрсететін «жанды дауыс» тіркесі «табиғи дауыс» боп өзгергенін байқап отырмыз. Қазір сала мамандары «жанды дауыс» дегеннен гөрі, «табиғи дауыс» деп сөйлеуді әдетке айналдырған. Сауалнамаға елге белгілі тележүргізушілер қатысқанын ескерсек, зерттеу нәтижесі де соны айғақтайды.

Телевизия саласында ең жиі қолданылатын терминдердің бірі – «запись» сөзі. «Termincom.kz» электрондық базасында «видеозапись» сөзі «бейнежазу» деп берілген. «Запись – жазып алу, жазу. Дыбыстарды және бейнелерді көп рет қабылдауға, қайта шығаруға немесе хабарлауға мүмкіндік беретін белгілі бір материалдық нысанда техникалық құралдардың көмегімен жазып алу (Тұрсын Қ., Нұсқабайұлы Ж. Теледидар сөздігі – тележурналист анықтамалығы, 2001: 79). Сауалнама нәтижесіне сүйенсек, 77,5% адам «түсірілім» нұсқасын таңдаса, 19,7 %-ы «жазба» сөзін белгілепті. Қалғандары «таспаға түсіру» т.с.с. өз нұсқасын ұсынған. Бір қызығы, «съёмка» – «түсірілім» деп айтылып, жазылып жүрсе де, «запись» терминін жұмыс үдерісінде «түсірілім» деп қарастырылуы – біз күтпеген дерек болды:

5-сурет – Сауалнама нәтижесі

Түсірілім жұмыстарын іске асыру үшін телекамераға, монтажда, автокөлікке және т.б. рұқсат сұрау үшін жазылатын құжат үлгісі «заявка» сөзіне байланысты қойылған сұраққа қатысушылардың 69 %-ы «өтінім» нұсқасын қолданатынын, 14,1 %-ы «заявка» нұсқасын құп көретінін жеткізген. Тіпті қалғандары, нақтырақ айтсақ, 16,9 % адам, «өтініш», «сұраныс» секілді нұсқаларды ұсынған.

«Беғушя строка» тіркесінің қай нұсқасын қолдайсыз?» деген сұраққа жауап нұсқалары әртүрлі болды: 1 % адам «ешқайсысы сәйкес келмейді, «строка» болғаны дұрыс» десе, 84,5% қатысушы «жүгіртпе жолды» белгілеген, 9,9%-ы «жылжымалы жол» дегенді көрсеткен. Сонымен қатар «кума жол», «жүгіртпелі жол», «жылжымажол», «жылжымалы сөз» /бәрінің орфографиясы сақталған/ нұсқаларын ұсынған.

Телевизиялық жобалардың монтаждау жұмыстарында жиі қолданылатын сөздің бірі – «скачок». Қысқаша түсіндіріп өтсек, бейнекадрларды бір-біріне жалғағанда пайда болатын техникалық ақау, сапасыз монтаж көрінісі. Кәсіби салада жаргон ретінде, яғни спорттық секірумен байланыстырылған атау ретінде қалыптасқан, бүгінде кәсіби лексикада өте белсенді қолданылады. «Терминком.кз» сайтында «скачок» сөзі «секірме, секірім, секіріс» деп берілген. Сауалнамаға қатысушылардың 33,8 %-ы «секіріс» дегенді белгілесе, 32,4 %-ы «секірме» түрін таңдаған, ал 22,5 %-ы «скачок» түрін қолдаса, 11,3 %-ы «секірім» нұсқасын көрсеткен.

«Шапка» терминіне «бағдарламаның, хабардың бас тақырыбы» деген қысқа анықтама берілген (Тұрсын Қ., Нұсқабайұлы Ж. Теледидар сөздігі – тележурналист анықтамалығы, 2001: 358). Тарқатып айтсақ, тележобаның атауы жазылған графикалық қыстырма (заставка). Мәселен, «театр киім ілгіштен басталатыны» сияқты телехабар «шапкадан» басталады. Кәсіби мамандар тіліндегі жаргон терминдік сипат алған. Сауалнамада берілген осы «шапкаға» қатысты сала мамандарының 57,7 %-ы «бас тақырып» деген нұсқаға тоқтаған, 28,2 % адам «телемұқаба» деген сөзді белгілеген. Сонымен қатар пайыздық көлемі аз мөлшерде «телпек», «маңдайша», «шапка», «тақырып», «басқасын ойлану қажет» деген нұсқалар да кездеседі. Ал «termincom.kz» электрондық базасында «бас тақырып», «тақырыпша» деп бекіткен.

Телевизия әлеміндегі ең танымал сөздердің бірі – «тележүргізуші». «Телеведущий» сөзінен калькаланған «тележүргізуші» сөзі әбден тілдік

санаға сіңіп, қалыптасып кеткен. Соңғы жылдары көрнекті қоғам қайраткері, журналист-ғалым Сағатбек Медеубекұлы «айтаман, айташы» деген нұсқаларды ұсынып жүр (С. Медеубекұлы, 2019: <https://anatili.kazgazeta.kz>). Осыған байланысты сауалнама статистикасына назар аударсақ, «тележүргізуші» сөзін қолдағандар саны – 91,5%, ал «айташы» нұсқасын белгілегендер саны – 8,5 %-ды құрап отыр. «Өз нұсқам» дегендер саны – 0.

Тележурналистикада «сетка» деген терминнің көтерер жүгі ауыр. «Сетка – тор, түсіру кезінде түрлі көріністі беру үшін қолданылатын жартылай айқын материал» (Тұрсын Қ., Нұсқабайұлы Ж. Теледидар сөздігі – тележурналист анықтамалығы, 2001: 278). Бүгінде «сетканың» функциясы күрделенген, эфирден көрсетілетін телебағдарламалардың уақыты мен кезегін, тележобалардың уақыт жоспарын да қамтиды. «Терминком» сайтында «тор, берілетін хабарлар реті, торкесте» деп берілген. Сауалнама сұрағының нәтижесімен сабақтасақ, «сетка» сөзін «берілетін хабарлар реті» деген нұсқаны 38 %-ы таңдаса, 28,2 % қатысушы «торкесте» дегенді жөн санайды, 15,5 %-ы «тор» десе, 8,5%-ы «сетка» дегенді белгілеген. «Телекесте», «бағдарламалар реті», «бағдарлама кестесі», «бағдарламалар шығу реті» деген де ұсыныстар жазылған.

Бір кездері телебағдарламаның форматына сәйкес қозғалған тақырыпқа, мәселеге байланысты пікір білдіретін мамандарды «сарапшы», «сала маманы», «эксперт» деп айтса, титрға жазса, соңғы кездері белгілі бір мәселеге байланысты пікір білдіретін маманды «спикер» деп айту сәнге айналды. «Спикер» терминіне байланысты нәтиже мынадай: 66,2% «спикер» нұсқасын қалдыруды құптайды, 29,6 % адам «айтарман» нұсқасын белгілеген. Сауалнама сұрағына байланысты жауап нұсқалары арасынан «басшы», «серке», «іспикер» нұсқалары да кездесті.

Сонымен бірге «Эксперт» сөзінің қай нұсқасын қолдайсыз?» дегенге «сарапшы» деп белгілегендердің үлесі – 81,6 % болса, 18,4%-ы «эксперт» нұсқасына тоқтаған.

Филология ғылымдарының кандидаты С. Медеубекұлы ұлттық журналистиканың төл терминдерін жаңғыртудың жолдарын ұсынып, лексикалық бірліктерді қолданысқа енгізудің жолдарын жіктей келе (С. Медеубекұлы, 2010: <https://turkystan.kz/article/52210>), «репортаж», «материал», «монолог», «диалог», «интервью» терминдерінің әрқайсысына балама ұсынады. Автордың ұсыныстарын топта-

стырып, жинақтап, сауалнама сұрағы ретінде қарастырып көрдік. Нәтижесі мынадай: «Репортаж» сөзінің қай нұсқасын қолданасыз?» дегенге сауалнамаға жауап берушілердің 71,1 %-ы «репортаж» сөзін өзгертпей қолданған жөн» десе, 21,1 %-ы «оқиғат» нұсқасын қолдануға болады деп есептейді. Репортаж – журналистиканың хабар жанры. Белгілі бір оқиғаның бас-қасында болып, көзбе-көз көрген журналистің оны ізінше өз бақылауы мен түйсігі, өз көзқарасы мен бағасы тұрғысынан әсерлі етіп баяндауы (Тұрсын Қ., Нұсқабайұлы Ж. Теледидар сөздігі – тележурналист анықтамалығы, 2001: 263).

Телевизиялық журналистикада ең маңызды жұмыстардың бірі – «кодировка» немесе «раскодировка» (раскадровка). Арнаулы сала сөздігінде мынадай анықтама берілген: «Раскодировка (раскадровка) (ағыл. storyboard) – қағаз планшеттерге салынып, жарнама ролигінің мазмұны мен сюжеттік тізбегінің даму ретін көрсететін үлгі» (Mass media және телекоммуникация терминдерінің қазақша-орысша-ағылшынша анықтамалық сөздігі. Казахско-русско-английский справочный словарь терминов Mass media и телекоммуникций. Kazakh-russian-english references glossary Mass media and telecommunications. Редактор-құраст.: Қ. Тұрсын, 2015: 140). Осыған байланысты сауалнамаға қатысушылар мынадай таңдау жасаған: «кодтау» сөзі – 65,8%, «кодировка/раскодировка» сөзі – 28,9%. Ұсыныс ретінде «бейнебелгі», «белгілеу» нұсқалары жазылған.

Наушник құралы тек сала мамандарына ғана емес, қызығушылық танытқан кез келген адамға қолжетімді екені белгілі. Дыбыс сапасын, дауыс иірімдерін бақылау үшін монтаж редакторлары, дыбыс режиссерлары, шеф-редакторлар, бас редакторлар тұрақты түрде қолданады. Көп жағдайда «наушник» «кұлаққап» түрінде санаға сіңсе, әлеуметтік желіде «тыңдауыш» сөзі де белсенді қолданылып жүр. Статистикасына назар аударайық: 60,5 % адам «кұлаққап» деп пайдалануды құптайды, 34,2 %-ы «тыңдауыш» дегенге тоқтаған. Ал «наушник» дегенді таңдағандар саны – 5,3 %.

Белгілі бір жобаның өзіне тән ерекшеліктерінің жиынтығы «специфика» деп аталады. Телевизиялық жобаның концепциясы мен сметалық құжаттамада кездесетін терминнің жарыспалы нұсқалары да бар. Барлық нұсқаны сауалнама аясында қарастырғанда, пайыздық көрсеткіш мынадай болды: «специфика» сөзі – 26,9 %, «төлсипат» сөзі – 46,2 %, «ерекшелік» сөзі – 26,9 %. Негізі, «termincom.kz» сайтында

информатика және есептеуіш техника категориясында «сипаттама», «айрықша» терминдері берілген. Тіпті, бекітілген терминдер жинағында «маманданым» нұсқасы көрсетілген. Сонымен қатар 2018 жылы бекітілген терминдер тарауында «жұмыс спецификасы» түрінде де ұшырасады.

Фактчекинг – қазіргі медиакеңістіктегі трендтердің бірі. 2016 жылы өткен АҚШ-тағы Президент сайлауынан соң, маңызы арта түсіп, медиамамандардың жауапкершілігін күшейтті. Тіпті, көп жағдайда «верификация» деп те атайды. Екі атаудың да көтерер жүгі бірдей: ақпараттың шынайылығы, объективтілігі; тәуелсіз, бейтараптық, нақтылық. Әртүрлі құралдар көмегімен дереккөздерді саралай отырып, дәйекті түрде тексеру деп түсіндіріледі. Пандемия кезінде уатсап, инстаграм, фейсбук әлеуметтік желілерінде тараған әртүрлі ақпараттарға байланысты «фактчекинг» сөзі де айрықша таныла бастады. Аудитория сенімі мен медиа ресурстың репутациясын қалыптастыратын «фактчекинг» терминіне қатысты сауалнама қорытындысына тоқталсақ: «фактчекинг» – 57,7%, «айғақ» – 23,1 % және «зерттегі» – 19,2%. «Айғақ», «зерттегі» сөздері журналистика факультетінің студенттерінің ауызекі тілінен алынды.

«Экранизация» термині – кино, телерадио саласында көп кездесетін терминдердің бірі, www.academic.ru сөздіктер мен энциклопедия сайтында мынадай анықтама берілген: «Экранизация дегеніміз – /фр. «экран»/ әдеби шығарма желісімен түсірілген кино немесе телефильм» (Академиялық сөздіктер мен энциклопедия сайты (РФ), 2021: <https://academic.ru/>). Сауалнама қорытындысына тоқталайық. «Экрандау» сөзі – 42,3 % құраса, «экранға шығару» сөзі – 34,6% адам белгілеген, ал 23,1 %-ы «экранизация» деп жауап берген, «termincom.kz» сайтында «экрандау», «экранға шығару», «экранизация» үлгілері көрсетілген.

Интернет кеңістіктің аудио-бейне өнімдерін тұтынатын кезкелген адам «просмотр» терминінің мәнін жақсы білетіні сөзсіз. Оның анықтамасына тоқталып жатпаймыз. «Просмотр» сөзіне қатысты нәтижеге назар аударсақ: «қаралым» сөзін 84,6 % респондент таңдаған, «көрілім» сөзінің пайыздық көрсеткіші 11,5 % құрап отыр. «Қарау, просмотр» деген нұсқалардың үлесі алдыңғылармен салыстырғанда аздау.

Телевизиялық журналистикада тележобалардың танымалдығы, қаралым көрсеткіші, көрерменнің сұранысы, жобаның өтімділігі рейтинг деңгейімен өлшенеді. Елімізде теле-

арналардың, телебағдарламалардың рейтинг деңгейін анықтаумен ТНС Гэллуп Медиа Азия (TNS Gallup Media Asia) зерттеу компаниясы айналысады. «Рейтингке» қатысты БАҚ беттерінде «көрсеткіш», «беделбаға» нұсқалары да жарыса қолданылып жүр. «Рейтингке» байланысты сауалнама нәтижесі: «көрсеткіш» сөзі – 57,7 %-ды құраса, «рейтинг» сөзі – 38,5 %-ға жетіп отыр. «Беделбаға» сөзін қолдану аясы 10 %-дан асады.

Қорытынды

Арнаулы сала терминологиясындағы алақұлалықтың өріс алуына журналистер мен сала мамандарын кінәлауға болмайды. Олар тілді тұтынушы ретінде белгілі бір деңгейде әсер еткенімен, бүкіл терминдердің қолданысын бірізге түсіру, жалпы терминологияны қалыптастыру олардың міндетіне жатпайды. Терминдердің қолданысындағы жарыспалылық, тілдік өлшемнің сақталмауы, жалпы салалық терминологияның даму бағытының айқындалмауы және т.б. ғылыми-тәжірибелік мәселелерді шешіп беру тілші-ғалымдарға жаңа міндет жүктеп отыр.

Салалық терминологиядағы жүйелілік, реттілік, бірізділік – мемлекеттік тілдің ғылым саласындағы қолданысын қамтамасыз етудің, ұлтаралық қарым-қатынас тіліне айналдырудың басты көрсеткіші. Тілдің тіршілігі терминологияға тәуелді.

Қазақ тілі білім, ғылымның, мәдениет пен іс жүргізудің тіліне айналып келе жатқанын байқауға болады. Қазақ тілінің қолданыс аясының кеңеюі – уақыттың басты үрдісі, заңды құбылыс. Мемлекеттік саясаттың басым бағытының бірі – ұлттық тілді дамыту заңдық мәртебесі бар саяси шешім қабылдаудың маңызын арттыра түседі.

Қазақ тілі білім, ғылымның, мәдениет пен іс жүргізудің тіліне айналып келе жатқанын байқауға болады. Қазақ тілінің қолданыс аясының кеңеюі – уақыттың басты үрдісі, заңды құбылыс. Мемлекеттік саясаттың басым бағытының бірі – ұлттық тілді дамыту заңдық мәртебесі бар саяси шешім қабылдаудың маңызын арттыра түседі.

Әдебиеттер

- Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты, 2021, Retrieved from <https://www.akorda.kz/kz/>.
- ТНС Гэллуп Медиа Азия (TNS Gallup Media Asia) зерттеу компаниясының ресми сайты, 2021, Retrieved from <https://kantar.kz/about-us/o-kompanii>.
- Медеубекұлы С. Ұлттық журналистиканың төл аталымдары, 2019, Retrieved from <https://anatili.kazgazeta.kz/news/38222>.
- Медеубекұлы С. Қазақ журналистикасының төл аталымдары, 2010, Retrieved from <https://turkystan.kz/article/52210>.
- Құрманбайұлы Ш. Қазақ терминологиясы: зерттеулер, оқулық, сөздік, библиография. – Алматы: «Сардар», 2014. – 928 б.
- Қалиұлы Б. Қазақша термин жасау мәселесі // Терминологиялық хабаршы. – 2014. – №1 (49). – 12-17 бб.
- Масғұтов С. Көгілдір экран – өмір айнасы. – Алматы: Мектеп, 1976. – 131 б.
- Қабылғазы К. Телерадиожурналистика: теория, тәжірибе, түйін. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 210 б.
- Тұрсын Қ. Қазақ тележурналистикасы: қалыптасу, даму проблемалары. – 2-басылым. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 356 б.
- Ибраева Г. Методы исследования журналистики. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 294 с.
- Әбжанов Қ. Экран тілінің эволюциясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 114 б.
- Тұрсын Қ., Нұсқабайұлы Ж. Теледидар сөздігі – тележурналист анықтамалығы. – Алматы: «Білім», 2001. – 380 б.
- Азаматова А. Метаязык лингвистики: монография / отв. ред. Э. Д. Сулейменова. – Алматы: Қазақ университеті, 2008. – 307 с.
- Ахметбекова А. Лексикографические и метатекстовые характеристики терминологической дефиниции: монография. – Павлодар: Кереку, 2018. – 129 с.
- Сиротинина А.Ю. Специфика состава молодой терминсистемы на примере терминологии перфузиологии // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика. – 2017. – № 4. – С. 24-34.
- Shelov, S. (2018). Essay on the theory of terminology: composition, conceptual organization, practical applications. – М.: PrintPro, 472 p.
- Schuster, B.-M. (2019). “8. The contribution of terminology research to the understanding of science communication”. *Science Communication*, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, Pp. 167-186.
- Usmonov, Y., Usmonova, Z. (2020). The role and importance of terminology in the study of specialized language. *International journal on economics, finance and sustainable development* ISSN (Electronic): 2620-6269/ ISSN (printed): 2615-4021, 19-23.
- Dubichinskiy, V. (2020). Some Modern Issues in Terminography, *Rasprave* 46/2, 547-566.

References

- Qazaqstan Respublikasy Prezidentining resmi saity [Official website of the president of the Republic of Kazakhstan], 2021, Retrieved from <https://www.akorda.kz/kz/> (In Kazakh)
- NS Gellap Media Azia (TNS Gellap media Azia) zertteu kompaniasynyń resmi saity [Official website of the research company (NS Gallup Media Asia)], 2021, Retrieved from <https://kantar.kz/about-us/o-kompanii> (In Kazakh)

- Medeubekuly S. Ulıtyq jurnalsıkanyng tol atalymdary [National journalism nominations], 2019, Retrieved from <https://anatili.kazgazeta.kz/news/38222> (In Kazakh)
- Medeubekuly S. Qazaq jurnalsıkasynyń tol atalymdary [Kazakh journalism nominations], 2010, Retrieved from <https://turkystan.kz/article/52210> (In Kazakh)
- Qurmanbauly Sh. (2014) Qazaq terminologiasy: zertteýler, oqýlyq, sózdik, bibliografia [Kazakh terminology: research, textbook, dictionary, bibliography]. Almaty: Sardar; 2014. 928 p. (In Kazakh)
- Qalıuly B. (2014) Qazaqsha termin jasau maselesi [The problem of creating a Kazakh term] // Terminologialyq habarshy. 2014. №1 (49). Pp. 12-17. (In Kazakh)
- Masgutov S. (1976) Kogildir ekran – omir aınasy [TV journalism – mirror of life]. Almaty: Mektep; 1976. 131 p. (In Kazakh)
- Qabylyǵazy K. (2017) Teleradiojurnalistika: teoria, tajiribe, tuin [TV and radio journalism: theory, practice, summary]. Almaty: Qazaq ǵniversiteti; 2017. 210 p. (In Kazakh)
- Tursyn Q. (2013) Qazaq telejurnalistikasy: qalyptasu, damu problemalary [Kazakh TV journalism: problems of formation and development]. – 2-basylym. Almaty: Qazaq universiteti; 2013. 356 p. (In Kazakh)
- Ibraeva G. (2017) Metody issledovaniya jurnalsıkı [Methods of studying journalism]. Almaty: Qazaq universiteti; 2017. 294 p. (In Russian)
- Abjanov Q. (2016) Ekran tiliniń evolusiasy [Evolution of the TV screen language]. Almaty: Qazaq universiteti; 2016. 114 p. (In Kazakh)
- Tursyn Q., Nusqabauly J. (2001) Teledıdar sozdigi – telejurnalist anyqtamalygy [TV dictionary-TV journalist's guide]. – Almaty: Bilim; 2001. 380 p. (In Kazakh)
- Azamatova A. (2008) Metaıazyk lingvısıkı: monografıa xTerminology of linguistics: monographъ (otv. red. E. D. Sýleimenova). Almaty: Qazaq universiteti; 2008. 307 p. (In Russian)
- Ahmetbekova A. (2018) Leksikograficheskie ı metatekstovye harakteristikı terminologicheskoi definısıı: monografıa [Lexicographic and metatextual characteristics of terminological definition: monograph]. Pavlodar: Kereku; 2018. 129 p. (In Russian)
- Sırotınna A.IU. (2017) Spesifika sostava molodoi terminosistemy na primere terminologıı perfuziologıı [The specifics of the composition of the young terminosystem on the example of perfusiology terminology]// Vestnik Moskovskogo gosýdarstvennogo oblastnogo universiteta. Seria: Lingvısika. 2017. № 4. Pp. 24-34. (In Russian)
- Shelov, S. (2018). Essay on the theory of terminology: composition, conceptual organization, practical applications. Moscow: PrintPro, 472 p.
- Schuster, B.-M. (2019). “8. The contribution of terminology research to the understanding of science communication”. *Science Communication*, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, Pp. 167-186.
- Usmonov, Y., Usmonova, Z. (2020). The role and importance of terminology in the study of specialized language. *International journal on economics, finance and sustainable development* ISSN (Electronic): 2620-6269/ ISSN (printed): 2615-4021, 19-23.
- Dubichinskiy, V. (2020). Some Modern Issues in Terminography, *Rasprave* 46/2, 547-566.